

туальна як ніколи, з огляду на постійне зростання чисельності транспорту, автомобільного насамперед. Але є і позитивні зміни, зокрема зростання частки електромобілів: станом на 2015 рік на Тернопільщині зареєстровано усього 1 електрокар, у 2016 році — 9, а вже у 2017 році — 30 авто [2]. Потрібно також залучати представників іноземних організацій з питань забруднення повітря задля вирішення цих проблем.

Список використаних джерел

1. Довкілля Тернопільщини 2019: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області. Тернопіль, 2020. С.13, С.197.

2. На дорогах Тернопільщини зростає кількість електромобілів. URL:<http://ter.hsc.gov.ua/2018/01/24/na-dorogah-ternopilshhini-zrostaye-kilkist-elektromobiliv/>

3. Автотранспорт і його вплив на навколишнє середовище. URL:https://pidru4niki.com/15010922/ekologiya/avtotransport_yogo_vpliv_navkoli_shnye_seredovishe

ВПЛИВ НЕЗАКОННОГО БУРШТИНОКОПАННЯ НА ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЗАРІЧНЕНСЬКОЇ ОБ'ЄДНОАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ВАРАСЬКОГО РАЙОНУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мерзін Т. М.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. Заблоцький Б. В.

Людство, для забезпечення свого існування, здавна використовувало природні багатства, а особливо земельні ресурси. На сьогоднішній день земля, як ресурс, використовуються у сільському та лісовому господарствах. Активна експлуатація земельних ресурсів супроводжується погіршенням їх стану, що призводить до втрати екологічної стійкості та продуктивності.

Дослідження земельних ресурсів Зарічненської об'єднаної територіальної громади (ОТГ) Вараського району Рівненської області виявили, що їх використання не відповідає вимогам раціо-

нального природокористування. Негативно на земельні ресурси цієї території впливає багато факторів, проте, особливо гострою проблемою стало бурштинокопання, яке знищує земельні ресурси вкриті лісовою рослинністю, а в деяких випадках і сільськогосподарські землі.

Земельний фонд Заріченської об'єднаної територіальної громади становить 108681,7 га, з яких 36,0 % припадає на сільськогосподарські землі, а 46,2 % на лісовий фонд. Частина цих земель знаходиться у Маневицько-Заріченській бурштиноносній зоні, яка входить до Поліського бурштиноносного району, та приурочена до Прип'ятського басейну, який є складовою найбільшою в Європі Балтійсько-Дніпровської бурштинової провінції [2, 6].

Місцеві поклади бурштину пов'язані переважно з прошарками гумусованих кварцових пісків межигірської світи нижнього олігоцену, які залягають на глибинах від 2,5 до 20 м від земної поверхні та мають сумарну потужність 0,5-5,0 м. Вміст бурштину в них коливається від декількох до кількох сотень грамів на кубічний метр [3].

Незаконний видобуток бурштину активізувався у 2014 р., і став настільки поширеним, що це явище отримало назву «бурштинова лихоманка». Цінність Поліського бурштину в його особливості, яка, насамперед, виявляється у різноманітності й унікальності забарвлення. Крім найпоширеніших у світі коричневих, вишнево-червоних, червоних, жовтих кольорів, для місцевого бурштину властиві світло-жовті, темно-жовті та різні відтінки червоного, а також білі та чорні різновиди. Крім того, Поліський бурштин містить багато цікавих включень: бульбашки, «димку», «хмарність», комахи і рослини [2].

На території Заріченської громади є поклади бурштину, які, у більшості випадків, не мають промислового значення [2], проте в умовах зростання цін на бурштин-сирець на світовому ринку його видобування стало рентабельним. Також стимулювали місцевих мешканців до старательства – відносно низька середня заробітна плата у Рівненській області, яка на початок 2021 р. становила близько 11 000 грн., а у сільській місцевості була ще меншою та високий показник безробіття населення працездатного віку – більше 10 % [7]. Старатели заробляють понад 500 грн на день, а за успіш-

ної діяльності ця сума може зрости у кілька разів. Такий заробіток є суттєвим чинником, що нівелює вимоги законодавства. Фізичні особи або організовані групи осіб у більшості випадків не мають необхідних документів на розробку покладів бурштину і здійснюють протиправну діяльність, нищать земельні ресурси та уникають зобов'язань з рекультивациі деградованих земель.

На території громади старательський видобуток бурштину ведеться способом підземного гідровимивання. При цьому способі вилучення бурштину з надр відбувається за рахунок роз'єднання і руйнування продуктивної бурштиноносної товщі напірним нисхідним струменем води з наступним винесенням на денну поверхню шматків бурштину [3]. Для гідророзмиву використовуються гідропомпові агрегати, що складаються з забірної, подавальної та нагнітальної частин. Забірна частина – це пожежний шланг великого діаметра, що опускається у джерело забору води (річку, озеро ставок). Подавальною частиною є потужний гідронасос та пожежний шланг (з максимальною довжиною до 800 м). Нагнітальна частина – це гумовий шланг малого діаметра (80 мм) з циліндричним сталним наконечником на кінці, що дає змогу створювати на виході з брандспойта напір води з витратою у 800-1800 л/хв і розмивати щільні породи. За умови наявності покладів бурштину на віддалених від джерел води територіях, старателі викопують котловани, які наповнюються ґрунтовими водами, опадами, а також водою з найближчих річок та озер. В результаті гідророзмиву на поверхні утворюються круглі (або близькі за формою) лійки, навколо яких осідають винесені висхідним потоком у вигляді пульпи породи. Часто внаслідок обвалення підземних камер гідророзмиву утворюються лійки великого діаметру. Такий спосіб незаконного видобутку бурштину призводить до виникнення комплексу екологічних, економічних та соціальних проблем.

Серед основних екологічних проблем стихійного бурштинокопання слід відзначити такі: порушення цілісності геологічних пластів; забруднення ґрунтових вод; зміна поверхневого та підземного стоку; порушення гідрогеологічних умов території видобутку та прилеглих ділянок; знищення родючого шару ґрунту і трав'яного покриву; підвищення кислотності ґрунтів до рівнів, що унеможливує самовідновлення лісу чи сільськогосподарську діяльність;

засмічення території відпрацьованими породами, переважно пісками, супісками та суглинками, що створює так звані «пустелі Полісся»; забруднення території паливно-мастильними матеріалами та іншими продуктами виробничої діяльності; вирубування дерев і порушення їхньої кореневої системи; зміна болотних біоценозів. Нелегальний видобуток бурштину спричиняє ще й прямі економічні втрати: недоотримання державою значних обсягів бурштину і як наслідок – зменшення загальнодержавних та місцевих податків і зборів; збитки у лісовому, сільському та водному господарстві.

На території Заріченської ОТГ незаконний видобуток бурштину також призвів до деградації окремих ділянок земель. Так, наприклад, оприлюднені дані [5] свідчать про те, що у Вовчицькому лісництві втрачено 12 га лісів, у тому числі підліску та родючого чорничнику. Проте, на нашу думку, це занижений показник по цьому об'єкту. Проведені нами дослідження на основі даних аерофотознімання, кадастрових карт та обстеження території в натурі попередньо вказують на вищі показники. Більше того, нами виявлені інші уражені видобуванням бурштину ділянки, які знаходяться не лише на території лісів та лісовкритих площ, а й на сільськогосподарських землях. Наприклад, лише в урочищі «Між горами» на території Дібрівської сільської ради Заріченської ОТГ знищено 5 га сільськогосподарських земель; поблизу села Новорічича – 8 га; а на північ від села Серники – близько 17 га. Є випадки видобування бурштину на території власних земельних часток (паїв) поблизу села Дібрівськ. Виявлення та дослідження уражених видобутком бурштину ділянок нами ще не завершене і триває.

Знищені видобуванням бурштину землі потребують рекультивативації. Більшість змінених земель після здійснення комплексу культур-технічних заходів можна повернути до використання у лісовому та сільському господарстві, але є ділянки настільки змінені, що їх раціональніше буде використати під забудову, шляхи сполучення, водойми різного призначення, тощо.

Такі дії потребують глибокого наукового аналізу, розробки програм відновлення чи трансформації території, узгодження дій між різними відомствами, вкладання значних коштів. Відкритим залишається питання про участь органів і структур обласного та загальнодержавного рівня у ліквідації наслідків проблеми. Адже

недавно створена Заріченська ОТГ не має належних ресурсів для розробки проектної документації та відновлення порушених земель.

Таким чином, через стихійний видобуток бурштину на території Заріченської ОТГ, частину земельних ресурсів, які використовувалися у лісовому і сільському господарстві, знищено. Ці землі втратили продуктивність та здатність до швидкого самовідтворення. Природне відновлення ґрунтового покриву та ренатуралізація ландшафтів може тривати десятки років. Потрібне активне залучення науковців, управлінців, юристів, спеціалізованих землевпорядних організацій до вирішення питань дослідження, проектування, фінансування та рекультивації деградованих земель.

Список використаних джерел

1. Ачасова А. Дистанційний моніторинг проти бурштинової мафії. *50North*. URL: <http://www.50northspatial.org/ua/remote-sensing-vs-ambermafia-ukraine/>
2. Бурштин України (продовження рубрики «Мінерали України»). *Державна служба геології та надр України*. URL: <https://www.geo.gov.ua/burshtin-ukra%D1%97ni-prodovzhennya-rubriki-minerali-ukra%D1%97ni/>
3. Воленко С. О. Старательські способи видобутку бурштину в Українському Поліссі. *Вісті Донецького гірничого інституту*. 2017. № 1. С. 118-122.
4. Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і проявах, які не мають промислового значення. Висновок до проекту Закону України від 04.02.2015 №1352. Верховна Рада України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH11J00Q?an=34>
5. Решетюк О. В., Терлецький В. К. Відтворення лісових екосистем на порушених бурштинокопаннях площах Волині. *Відновлення, охорона й збереження рослинного світу лісів України в умовах техногенного навантаження та змін клімату* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 15-16 жовтня 2019 р. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u32/tezi_dopovidy_vidnovlennya_ohorona_y_zberezhennya_lisiv_ukrayini_1.pdf
6. Рудько Г. І. Родовища бурштину України та перспективи їх освоєння. *Мінеральні ресурси України*. 2017. № 2. С. 18-21.
7. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2027 року. *Рівненська обласна державна адміністрація. Рівненська обласна рада*. 2020. 160 с. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-rivnenskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku-.pdf>.

8. Тупов С. Український бурштин: безрадисні перспективи. *Ракурс*. URL: <https://racurs.ua/ua/1397-ukrayinsky-burshtyn-bezradisni-perspektyvy.html>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕЖІ ТЕРИТОРІЇ ПРИМІСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ МІСТА ТЕРНОПІЛЬ

Олійник Л. М.

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник – канд. геогр. наук, доц. Заблоцький Б. В.

Розвиток сільського господарства будь-якої території залежить від впливу чинників, які визначають його спеціалізацію, продуктивність, технологію тощо. Одним з них є наявність міських поселень із значною чисельністю населення. Їх вплив є досить інтенсивним і різностороннім, що пов'язано з розмірами, функціями та специфікою самого населеного пункту, який може бути осередком інновацій, центром прийняття адміністративних рішень, транспортним вузлом і, що надзвичайно важливо, – потужним ринком збуту сільськогосподарської продукції. В процесі формування і функціонування міста виникають різноманітні зв'язки, які тісно його пов'язують з оточуючими територіями. В цілому, дану модель зв'язків можна характеризувати як відношення «центр-периферія». Надзвичайно важливим аспектом дослідження даної моделі є визначення приміської території, на яку місто здійснюватиме свій вплив і в межах, якої формуватиметься специфічна (містоорієнтована) спеціалізація сільського господарства.

Вплив міських населених пунктів на господарську спеціалізацію прилеглих територій досліджувала низка українських вчених-географів: Гладковський О. В., Іщук С. І., Пістун М. Д., Пушкар І. М., Сухий П. О., Топчів О. Г., Шаблій О. І. та ін. Особливий теоретичний вклад в розвиток даної проблематики зробили: Вебер А., Кристаллер В., Льюш А., Тюнен Й., та ін.

На основі аналізу розробок згаданих науковців ми реалізуємо спробу дослідження спеціалізації приміської території м. Терно-